

Εκτενέστερη εκδοχή με τεκμηρίωση από το blog των «Αναγνώσεων» της εφημ. *Η Αυγή της Κορινθίας*, 20 Ιουνίου 2021.

Αγγελική Κωνσταντακοπούλου

Από τη Φρειδερίκη στη φρίκη

Συζήτηση περί «βανδαλισμών» σε μνημεία της Ακρόπολης δεν είναι η πρώτη που εγείρεται. Οι καταστροφικές παρεμβάσεις με ευθύνη του ελληνικού κράτους –από την ίδρυσή του– είναι πολλές και φορτισμένες με πολλαπλά νοήματα. Με μια ματιά στη διαχρονία, δημιουργείται η εντύπωση ότι οι κατά καιρούς ομάδες εξουσίας αναμετρώνται με τον «ιερό βράχο», ισοπεδώνοντας ό,τι θύμιζε μη ελληνική (κλασική) αρχαιότητα ή καμαρώνοντας το είδωλό τους στο *αποκαθαμένο* τοπίο του. Κάπως έτσι τα *είδωλα* διαδέχονται το ένα το άλλο, πυροδοτώντας κάποτε αντιρρήσεις. Μια διαφορά, ωστόσο, παρατηρείται στο Μεσοπόλεμο, όταν δηλαδή οι ιδεολογικά στοχευμένες παρεμβάσεις αποκτούν μια επιπλέον διάσταση, τη *χρησιμοθηρική*.

Η χρήση των καλλιτεχνικών φωτογραφιών της γνωστής Nelly's (Ελλη Σουγιουλτζόγλου-Σεραϊδάρη) σηματοδοτεί, κατά τη γνώμη μου, την τομή της παραπάνω εξέλιξης. Θέλοντας να αναδείξει τη ζωντανή ακόμα ελληνική παράδοση, ειδικότερα τη φυλετική συνέχεια από την αρχαιότητα, η Nelly's απαθανάτισε τη χορευτική κίνηση των χορευτριών Μόνα Πάιβα και Νικόλσκα στον Παρθενώνα στα 1928 και 1929. Παρά τις συζητήσεις περί «βεβήλωσης», οι φωτογραφίες, ως εμβληματικές αναπαραστάσεις της μεσοπολεμικής *ελληνικότητας* (κατάλευκα μάρμαρα, αρχαϊκή ομορφιά), ανασύρθηκαν για να εκτεθούν στο ελληνικό περίπτερο Τουρισμού στη Διεθνή Έκθεση του Παρισιού το Μάρτιο 1937.¹

Η ζύμωση της ιδέας της σύζευξης Αρχαιολογίας και Τουρισμού ξεκίνησε, νομίζω, στο πλαίσιο των Βαλκανικών Διασκέψεων (Αθήνα 1930 κ.ε.) και ειδικότερα του Βαλκανικού Τουριστικού Συνεδρίου (Κωνσταντινούπολη Μάιος 1931),² καθώς έκτοτε παρατηρείται σχετική αρθρογραφία, όπως π.χ. εκείνη του Εφόρου Αρχαιοτήτων Σπ. Μαρινάτου,³ ο οποίος έχει ήδη αντιμετωπίσει το διττό αυτό ζήτημα στην Κρήτη όπου υπηρετούσε. Έτσι, δεν είναι παράδοξο που ο δικτάτορας Ι. Μεταξάς συνέδεσε και θεσμικά τους δύο οικονομικο-πολιτιστικούς τομείς, τόσο μέσω του νεο-ιδρυμένου υφυπουργείου Τύπου και Τουρισμού όσο και της ανάθεσης στον Σπ. Μαρινάτο καθήκοντα Διευθυντή του Τμήματος Αρχαιολογίας στο Υπουργείο παιδείας, το 1937 [το μεθεπόμενο έτος αναβιβάζεται σε Διευθυντή Αρχαιολογικής Υπηρεσίας και καταλαμβάνει θέση καθηγητή στο Πανεπιστήμιο Αθηνών]. Το θέμα αυτό της *Πολιτικής Ιστορίας της Αρχαιολογίας* αποκτά πολλαπλό ενδιαφέρον, αλλά το βέβαιο είναι ότι ο Μεταξάς στόχευσε, μάλλον με μεγαλύτερη επιτυχία, στην αύξηση εσόδων από τον τουρισμό παρά στη συνεργασία και τη διαμόρφωση μιας πολιτισμικής, κατ' επίφαση

¹ Βλ. <https://www.catisart.gr/ta-montela-toy-christian-dior-ston-iero-vracho-tis-akropolis/> και <https://www.athensmagazine.gr/article/social/retromania/271125-otan-o-christian-dior-fwtoγραφize-moda-sthn-akropolh-to-1951> (πρόσβαση 27-5-2021).

² Αι ληφθείσαι αποφάσεις υπό του Βαλκανικού Τουριστικού Συνεδρίου της Κωνσταντινουπόλεως, *Ελεύθερον Βήμα* 2-5-1931.

³ Για την αρθρογραφία του Σπ. Μαρινάτου από την 1-6-1931 κ.ε., βλ. Ανδρέας Βλαχόπουλος, Επί των ήλων του τύπου. Ο Σπυρίδων Μαρινάτος στον τύπο 50 χρόνων (1925-1974), *Σπυρίδων Μαρινάτος 1901-1974 Η ζωή και η εποχή του*, Ελένη Μαντζουράνη, Ναννώ Μαρινάτου επιμ., Α. Καρδαμίτσα, Αθήνα 2014, 349 κ.ε. και σ. 355 και σημ. 71, η Μεταξική περίοδος περιορίζεται σε δύο αντιφατικές αναφορές: επίσης, Ελένη Μαντζουράνη, Ένα πορτραίτο το Μαρινάτου: Η ιδιαίτερη ματιά της Elizabeth Humlin Hunt, *στο ίδιο*, σ. 392, δεν εξετάζονται τα χρόνια μετά το 1937 λόγω μη διάθεσης του σχετικού υλικού.

πλουραλιστικής, ιδεολογίας περί «εθνικής ιδιορρυθμίας» των λαών της Βαλκανικής⁴ –όταν δηλαδή το διακύβευμα των Βαλκανικών Συνδιασκέψεων μόλις είχε ναυαγήσει. Πάντως η χρησιμοθηρική/ εμπορευματική προβολή του Παρθενώνα και άλλων μνημείων φαίνεται πως έκτοτε παγιώνεται –απαραιτήτως με μανδύα αρχαιολατρίας και εξευγενισμού.

Πρόσφατα, με αφορμή την επίδειξη του οίκου γυναικείας μόδας Κριστιάν Ντιόρ στην Ακρόπολη, με την ομόφωνη γνώμη των διορισμένων μελών του ΚΑΣ, ήρθε στην επικαιρότητα η πρώτη χρήση των μνημείων της Ακρόπολης ως *ντεκόρ* για φωτογράφιση μοντέλων του ίδιου οίκου το 1951. Προφανώς η επινόηση της «70ής επετείου» (!) ή τα *ατράνταχτα* επιχειρήματα για διεθνή προβολή της χώρας, του αναστηλωτικού έργου κ.ά., που ειπώθηκαν με καθυστέρηση και κυνισμό ως απάντηση στις διαμαρτυρίες ελλήνων και ξένων ειδικών για τους βανδαλισμούς, στοχεύουν στη νομιμοποίηση της εν λόγω εκδήλωσης και βέβαια είναι παρελκυστικά, δεδομένης τόσο της χρησιμοθηρικής κυβερνητικής πολιτικής στον πολιτισμό όσο και της σιωπής γύρω από το οικονομικό όφελος του ελληνικού δημοσίου και το συμβολικό κεφάλαιο που προσκτάται ο Οίκος.

Από την άλλη μεριά, η πληροφόρηση γύρω από την επίδειξη των μοντέλων του 1951, πέραν της παρουσίας της βασίλισσας Φρειδερίκης, είναι ανύπαρκτη, από όσο γνωρίζω. Κάποιες μάλιστα ασχολίαστες φωτογραφίες ολιγάριθμων μανεκέν «προ του Παρθενώνος» ή μπροστά στις Καρυάτιδες, δίνουν την εντύπωση ότι ο βράχος της Ακρόπολης χρησιμοποιήθηκε τότε ως *πασαρέλα*, όπως δηλαδή προγραμματίζεται σήμερα η επίδειξη στους φρεσκο-τσιμεντοστρωμένους διαδρόμους του.⁵ Αποκομμένη λοιπόν από τα οργανωτικά κατέκαστα και τα μετεμφυλιακά νοήματά της, η πρώτη επίδειξη του Ντιόρ στην Αθήνα στερείται οποιασδήποτε βάσιμης νοηματοδότησης, ή μάλλον, μέσα στην ασάφεια, επιτρέπει να νοηματοδοτηθεί η «70ή επέτειός» της επιλεκτικά· έτσι όμως και οι δύο επιδείξεις μόδας δεν σχετικοποιούνται ως προς την κρατική χρησιμοθηρική αντιμετώπιση των μνημείων διαχρονικά.

Εδώ θα σχολιάσουμε σύντομα κάποια οργανωτικά δεδομένα της τριήμερης επίδειξης μόδας του οίκου Ντιόρ, αντλώντας πληροφορίες από τον τύπο. Διαβάζουμε π.χ. το πρόγραμμα: «*Επ' ευκαιρία της Ελληνογαλλικής εβδομάδος, την οποίαν ωργάνωσεν η Κόμισσα Νται Βω Σαιντ Συρ, σύζυγος του εν Αθήναις πρεσβευτού της Γαλλίας, πρόκειται να επιδειχθούν ενταύθα 169 μοντέλα του παρισινού οίκου μόδας Κριστιάν Ντιόρ. Αι επιδείξεις θα λάβουν χώραν εις επίσημον χορόν δοθησόμενον την 17^{ην} προσεχούς μηνός εις το μέγαρον της Γαλλικής πρεσβείας, την 18^{ην} εις τον Ιππόδρομον του Φαλήρου και την 19^{ην} Νοεμβρίου εις το Εθνικόν θέατρον. Αι εισπράξεις θα διατεθούν υπέρ φιλανθρωπικών σκοπών και υπέρ του εράνου της Βασιλείσης.*»⁶ Μ' άλλα λόγια, η *πασαρέλα* των 169 μανεκέν οργανώθηκε να γίνει σε κλειστούς και όχι σε αρχαιολογικούς χώρους· αν και [«προ του Παρθενώνος επέδειξαν τα](#)

⁴ Οι νέοι σκαπανείς, *Η Πρωΐα* 13-11-1936, σ. 1 κύριο άρθρο με αφορμή την άφιξη Γιουγκοσλαύων φοιτητών/τριών στην Ελλάδα: «[...] Έχει ο καθεὶς ἀπὸ τοὺς Βαλκανικοὺς λαοὺς τὸν ἰδικὸν τοῦ ἐντόνου χαρακτήρα. Καλλιεργούντες οἱ νέοι τῶν με πίστιν τὸν ἰδικὸν τοῦ ἑκάστου ἐθνισμὸν, ἠμποροῦν νὰ εἰσφέρουν τοιοῦτοτρόπως τὴν ἐθνικὴν ἰδιορρυθμίαν τῶν λαῶν τῆς Χερσονήσου εἰς ἀλληλοσυμπλήρωσιν τῶν καὶ διὰ τὴν ἐξασφάλισιν πλουσίας καρποφορίας τῆς φιλίας τῶν ἐπὶ τῶ γενικῷ αγαθῷ.»

⁵ Η Αμαλία Δενδρινού, *Le Parthénon de Dior* Οι νέες λεωφόροι της Ακρόπολης λαμπρό πεδίο ντεφιλέ για το γαλλικό οίκο μόδας, *Documento* 30-4/2-5-2021, σ. v4, επισήμανε την ψευδή υπουργική δήλωση, ότι «το 1953 [sic] ο οίκος Dior πραγματοποίησε επίδειξη πάνω στον Ιερό Βράχο της Ακρόπολης.» η οποία προφανώς στόχευε στη νομιμοποίηση του φετινού προγράμματος.

⁶ Ελληνογαλλική Εβδομάς, *Εμπρός* 26-10-1951, σ. 2. Για τον Κρ. Ντιόρ, το «νιου λουκ» της συγκεκριμένης συλλογής και το μοντέλο «Ελλάς», ΣΟΦΗ, Από την έκθεσιν των παρισινών μοντέλων Ο δικτάτωρ της μόδας, *στο ίδιο*, 25-11-1951, σ. 2, πρβλ. Η ΠΑΡΟΥΣΙΑ, Εἰς τὰς αἰθούσας τῆς Γαλλικῆς Πρεσβείας Ἡ ἐπιδείξεις Ντιόρ, *Ελευθερία* 20-11-1951, σ. 3 καὶ 4.

περίφημα μοντέλλα που προσιδιάζουν εις το περιβάλλον του Ιερού Βράχου»⁷ και φωτογραφήθηκαν από τον Ούγγρο φωτορεπόρτερ J.-P. Pedrazzini για λογαριασμό του περ. *Paris Match*.

Διαβάζουμε ακόμα ότι ο οίκος Ντιόρ ήρθε, όχι ως ανταγωνιστής «των Ελληνίδων ραπτριών [που] πληρώνουν εις το Παρίσι σεβαστά ποσά διά την εξασφάλισιν ωρισμένων μοντέλων»,⁸ αλλά ως αρωγός στον «Έρανο υπέρ των Βορείων Επαρχιών», που οργάνωσε η βασίλισσα Φρειδερίκη· πρόκειται για «έναν έρανον με Ιερόν σκοπόν»,⁹ τη μέριμνα για τα, κατά την κυρίαρχη τότε προπαγάνδα, *συμμοριόπληκτα παιδιά της Βόρειας Ελλάδας*. «Το ντεφιλέ των μανεκέν» μπορούσαν να θαυμάσουν 550 άτομα, πληρώνοντας εισιτήριο από 60.000 μέχρι 130.000 δραχμές, κυρίες με συζύγους με πλούσια «βαλάντια» –στους κατονομαζόμενους θεατές¹⁰ πρέπει να προστεθούν και αδιώκτοι «πλουτίσαντες επί κατοχής».¹¹ Κατά μία διαβολική σύμπτωση, και η «επετειακή» επίδειξη συμπίπτει με τη συγκυρία των *πλουτισάντων επί μνημονίων και πανδημίας*, οι οποίοι μάλιστα φρόντισαν να προνοήσουν για το συλλογικό τους ακαταδίωκτο!

Τελικά ο συνδυασμός επίδειξης γυναικείας μόδας και αντικομμουνιστικής/ *φιλανθρωπικής* προπαγάνδας, προβλήθηκε στον τύπο της εποχής ως «ένα ουράνιο τόξο», «Μία πραγματικότης υπό μορφήν ονείρου και γοητείας»,¹² αντιστικτικά δηλαδή στο βαρύ κλίμα του απόηχου του εμφυλίου πολέμου και εκείνου της Κορέας –τίποτε άλλο δεν στενοχωρούσε τότε το εν λόγω κοινό, ούτε καν ο νέος *Παρθενών*. Εξαίρεση αποτελούν, από τη μια μεριά, η μοναδική λακωνική σχετική ανακοίνωση για την επίδειξη της εφημ. *Το Βήμα*, με μη ονομαστική αναφορά στη βασίλισσα (Φρειδερίκη)¹³ και, από την άλλη, το οργισμένο κείμενο του δημοσιογράφου Δημ. Γιαννουκάκη, γύρω από την ανάβαση των μοντέλων στην Ακρόπολη, με τίτλο «Ιεροσυλία».¹⁴

Στη συγκυρία της παγίωσης του διεθνούς ψυχροπολεμικού/ αντικομμουνιστικού κλίματος η ετερόκλητη διεθνής της Υψηλής Κοινωνίας και Κοπτοραπτικής ακκίζόταν με φόντο τον Παρθενώνα –ευτυχώς δεν απαίτησαν τιμεντοστρώσεις και καμαρίνια.

⁷ *Εμπρός* 20-11-1951, σ. 4.

⁸ Στο ίδιο, σ. 3 και Πάσα τιμή, στο ίδιο, 21-11-1951, σ. 3. Έκθεσις γουναρικών, στο ίδιο, σ. 5.

⁹ *Εμπρός* 21-11 και 13-12-1951. Ταυτόχρονα βρισκόταν σε εξέλιξη και ο Έρανος της φανέλλας του στρατιώτη, που οργάνωσε το ομώνυμο Ίδρυμα, υπό την εποπτεία (;) της βασίλισσας: Βλ. π.χ. *Το Βήμα* 16-11-1951 και Ο σημερινός έρανος της φανέλλας του στρατιώτη, στο ίδιο 16-11-1951, σ. 2.

¹⁰ *Ελευθερία* 20-11-1951, σ. 4.

¹¹ Βλ. π.χ. Το πείραμα, *Ελευθερία* 2-9-1945, σ. 1 κύριο άρθρο. Το πρόγραμμα, στο ίδιο 11-11-1945, σ. 1 κύριο άρθρο. Η εφαρμογή μέτρων κατά πλουτισάντων, στο ίδιο 5-12-1945, σ. 2. Η εφαρμογή του νόμου περί φορολογίας πλουτισάντων λήγει την 31^η Μαρτίου, στο ίδιο 7-3-1946, σ. 2.

¹² ΣΟΦΗ, Το κοσμικόν γεγονός της Αθήνας ΚΡΙΣΤΙΑΝ ΝΤΙΟΡ Μία εντύπωση από τας επιδείξεις, *Εμπρός* 20-11-1951, σ. 2.

¹³ Η επίδειξις Ντιόρ, *Το Βήμα* 18-11-1951, σ. 2: «Η Γαλλική πρεσβεία εν τη ευγενεί προσπαθεία της να βοηθήση τον έρανον της Βασιλίσσης οργανώνει, ως γνωστόν, αύριον εις το θέατρον ‘Ολύμπια’, ...». Αντίθετα, η εφημερίδα αφιερώνει εκτενές κείμενο στον Γάλλο Πρέσβη: 30-11-1951, σ. 2, στήλη Από όσα λέγονται, Αι αναμνήσεις ενός Γάλλου διπλωμάτου Ομιλία του πρεσβευτού κ. Ντε Βω Σαιν Συρ, 30-11-1951, σ. 2.

¹⁴ Δημ. Γιαννουκάκης, Ιεροσυλία, *Εμπρός* 22-11-1951, σ. 2, στήλη Σοβαρά και αστεία: «[...] Κι αν σήμερα ανεβάσαμε τα μεταξοφαντα και δαντελλοποικιλμένα μοντέλα του Παρισιού στον Παρθενώνα, γιατί αύριο να μην επιτρέψωμε να γίνη αγών μπέιζ-μπωλλ από αμερικανικές ομάδες στην Ακρόπολη και μεθαύριο να μην ανεβάσωμε στον ναό της Απτέρου Νίκης χαβανέζικες κιθάρες. [...] Και οι μεν οργανωταί της εκθέσεως των μεταξοχρύσων κουρελιών, άριστα εσκέφθησαν κι’ άριστα έκαμαν οι άνθρωποι τη δουλίτσα τους. Εμείς όμως εδώ τι κάνομε; [...]».